

Max Frisch
HOMO FABER

prevedel Edvard Kocbek

Prva postaja

Z La Guardie v New Yorku smo se zavoljo snežnih viharjev premaknili po triurni zamudi. Naše letalo je bila superconstellation, kakor ponavadi na tej progi. Brž sem se pripravil na spanje, bila je noč. Zunaj na stezi pa smo čakali še nadaljnjih štirideset minut, sneg pred žarometi, pršič, vrtinci nad stezo, postajal sem živčen, tako da nisem mogel precej zaspati, toda ne zavoljo časnika, ki ga je razdelila naša stevardesa, FIRST PICTURES OF WORLD'S GREATEST AIR CRASH IN NEVADA, novica, ki sem jo prebral že popoldne, temveč predvsem zavoljo tresenja vrtečih se motorjev v negibnem letalu, povrh pa še zavoljo mladega Nemca zraven sebe, ki je – ne vem, kako – takoj vzbudil mojo pozornost, ko si je slekel plašč, ko se je usedel in si popravil gube na hlačah, ko sploh ni ničesar storil, temveč je čakal na vzlet kakor mi vsi in mirno sedel na sedežu, plavalasec z rožnato poltjo, ki se je brž predstavil, še preden sem si zategnil pas. Preslišal sem njegovo ime, motorji so grmeli, ko so drugega za drugim pognali do kraja.

Bil sem na smrt utrujen.

Medtem ko smo čakali na zamudno letalo, je Ivy tri ure kar naprej klepetala, čeprav je vedela, da se sploh nočem poročiti.

Razveselilo me je, ko sem ostal sam.

Naposled smo le krenili.

V takšnem snežnem metežu še nisem doživel vzleta, komaj se je letalo vzdignilo iznad bele steze, je tako snežilo, da rumenih luči na tleh ni bilo videti, sploh nobenega sija več, pozneje niti sija nad Manhattnom ne. Videl sem le zeleno utripajočo lučko na naši nosilni ploskvi, ki se je

močno tresla, včasih celo zagugala; za nekaj trenutkov je tudi zelena utripajoča lučka izginila v megli, tedaj smo bili podobni slepcem.

Kajenje dovoljeno.

Iz Düsseldorfa je prišel, moj sosed, pa tudi tako mlad ni bil več, v začetku tridesetih, kljub temu mlajši od mene; potoval je v Gvatemalo, kakor me je brž poučil, in poslovno, če sem ga prav razumel.

Premetavali so nas precej hudi vetrovi.

Moj sosed mi je ponudil cigareto, pa sem rajši vzel svojo, čeprav mi ni bilo do kajenja, in se zahvalil, še enkrat segel po časniku; kar mene zadeva, nisem čutil nobene potrebe po poznanstvu. Bil sem nevljuden, že mogoče. Preživel sem utrudljiv teden, ni bilo dneva brez konference, rad bi počival, ljudje pa so naporni. Čez čas sem potegnil papirje iz mape, da bi delal; žal so prav tedaj postregli z vročo govejo juho, in Nemca (ko sem njegovi krhki angleščini postregel z nemščino, je hitro ugotovil, da sem Švicar) ni bilo mogoče več zaustaviti. Začel je o vremenu, oziroma o radarju, na katerega se ni dosti razumel; tedaj je brž brenknil na evropsko bratstvo, kakor je navada po drugi svetovni vojni. Nič kaj dosti nisem rekel. Ko sem juho použil, sem se zazrl skozi okence, čeprav ni bilo videti nič drugega kot zeleno utripajočo lučko zunaj na mokrem letalskem krilu, sem ter tja iskrivi dež, kakor ponavadi, rdeče žarene izpod motornega zakrova. Še vedno smo se vzpenjali.

Pozneje sem zaspal.

Sunki vetra so popustili.

Ne vem, zakaj mi je šel tako na živce, od nekod sem poznal njegov obraz, zelo nemški obraz. Preudarjal sem z zaprtimi očmi, vendar zaman. Trudil sem se, da bi pozabil njegov rožnati obraz, posrečilo se mi je in zaspal sem za

šest ur, zgaran od dela; komaj sem se prebudil, mi je šel znova na živce.

Tedaj je že zajtrkoval.

Delal sem se, kakor da še spim.

Bili smo nekje nad Missisippijem (to sem ugotovil s svojim desnim očesom), leteli smo zelo visoko in popolnoma mirno, vijaki so se svetlikali v jutranjem soncu, njihovi kolobarji kot šipe, gledaš jih in vidiš skozi, prav tako so se svetlikale zunanje ploskve letala, togega v praznem prostoru, brez vsakega tresenja, negibno smo viseli v brezoblačnem nebu; bil je let, kakor sto drugih pred tem, motorji so delovali brezhibno.

»Dober dan!« je rekel.

Odzdravil sem mu.

»Kako ste kaj spali?« je vprašal.

Razpoznavali smo razvejenost Missisippijevega toka, čeprav je ležal pod čadom, nad čadom pa je sijalo sonce, curljalo je medeninasto ali bronasto; bilo je prezgodaj zjutraj, poznam progo, zaprl sem oči, da bi še zadremal.

Prebiral je zvezek, rororo.

Ni imelo smisla, da sem zapiral oči, bil sem kratko in malo buden, povrh se nisem mogel znebiti misli na sosedovo navzočnost, videl sem ga tako rekoč z zaprtimi očmi. Naročil sem si zajtrk. Bil je prvikrat v Združenih državah, kakor je kazalo, sodbe pa je imel že docela izdelane, pri tem (Američane je imel na splošno za nekulturne) je moral vseeno priznati kakšno reč, denimo dejstvo, da večina Američanov prijazno gleda na Nemce.

Nisem mu ugovarjal.

Noben Nemec si ne želi ponovne oborožitve, pač pa Rusija sili Ameriko vanjo, tragično, ker kot Švicar o vsem tem ne morem soditi, saj nisem bil nikoli na Kavkazu, on pa je bil na Kavkazu, pozna Ivana, le z orožjem mu lahko

kaj dopoveš. Pozna Ivana! To je dejal večkrat. Le z orožjem mu lahko kaj dopoveš! je dejal, kajti nobena druga stvar ne napravi nanj takšnega vtisa, na Ivana ...

Jaz sem lupil svoje jabolko.

Neumno je kajpak razlikovati med človekom gospodarjem in človekom sužnjem, kakor je to delal rajniki Hitler, vendar Aziati ostanejo Aziati ...

Jaz sem jedel svoje jabolko.

Vzel sem električni brivski aparat iz aktovke, da bi se obril, oziroma zato, da bi bil četrto ure sam s seboj, ne maram Nemcev, čeprav je bil moj prijatelj Joachim prav tako Nemec ... V umivalnici sem preudarjal, če se ne bi presedel, niti najmanjše potrebe nisem čutil, da bi gospoda spoznal поблиže, in do Mexico Cityja, kjer bo moral moj sosed prestopiti, so še debele štiri ure. Odločil sem se, da se bom usedel kam drugam, sedeži so bili še na razpolago. Ko sem se vrnil v kabino, obrit, tako da sem se čutil sproščenejšega in gotovejšega – neobritosti ne morem prenesti –, si je dovolil krenjto in pobral s tal moje spise, da ne bi stopil nanje, in mi jih izročil, bila ga je poosebljena vljudnost. Ko sem spravljal spise v svojo mapo, sem se mu zahvaljeval malce preveč prijazno, kakor se je pokazalo, kajti brž je izkoristil mojo zahvalo in mi začel postavljati nova vprašanja.

Če delam nemara za UNESCO?

Tedaj me je nekaj prijelo v želodcu – kakor pogosto zadnji čas, ni bilo hudo, ni me zbolelo, začutil sem le, da imam želodec, neumen občutek. Nemara sem bil zato tako neznosen. Usedel sem se na svoj prostor in – da bi ne bil neznosen – poročal o svojem delu, TEHNIČNA POMOČ ZA NERAZVITE NARODE, o tem lahko govorim, mislim pa na nekaj čisto drugega. Ne vem, na kaj sem mislil. UNESCO je naredil nanj opazen vtis, kakor vse mednaro-

dno, ni me imel več za Švicarja, pač pa me je začel poslušati kot kakšno avtoriteto, prav spoštljivo, tako rekoč s klečeplaznim zanimanjem, vendar vse to ni nič pomagalo, priplazil se mi je do živcev.

Razveselil sem se vmesnega postanka.

V trenutku, ko sva zapuščala letalo in se pred carino ločila, sem dognal, na kaj sem bil prejle pomislil: njegov obraz (rožnat in debelušen, kakršen Joachim nikoli ni bil) me je vseeno spominjal na Joachima.

Potem sem na vse to znova pozabil.

Bilo je v Houstonu, v Texasu.

Po carinskem pregledu, po običajnih sitnostih zavoljo kamere, s katero sem prepotoval že pol sveta, sem odšel v točilnico, da bi ga dal malce na zob, opazil pri tem, da moj Düsseldorfčan že sedi v njej in enega izmed stolčkov zadržuje zame, in odšel naravnost dol v umivalnico, kjer sem si umil roke, ker pač nisem imel nobenega drugega opravka.

Dvajset minut postanka.

Moj obraz v zrcalu, ko si minute dolgo umivam roke in potem, ko si jih sušim: obraz imam bel kot vosek, pravzaprav siv in rumenkast z vijoličastimi žilami vmes, ostuden kot pri mrtvaku. Domneval sem, da je to od neonske luči, in si sušil roke, bile so prav tako rumenkasto vijoličaste, zatem običajni zvočnik, ki sega v vse prostore, se pravi tudi v spodnje prostore: YOUR ATTENTION PLEASE, YOUR ATTENTION PLEASE! Nisem vedel, kaj se dogaja. Roke so se mi oznojile, čeprav je v tej umivalnici nenavadno hladno, zunaj pa vroče. Le to vem: ko sem se znova ovedel, je ob meni klečala debela zamorka, snažilka, ki je prejle nisem bil opazil, zdaj pa mi je bila tesno blizu, videl sem njena velikanska usta s črnimi ustnicami,

rdeče dlesni, slišal sem odmevni zvočnik, ko sem bil še na vseh štirih ...

PLANE IS READY FOR DEPARTURE.

Drugič:

PLANE IS READY FOR DEPARTURE.

Poznam to govorjenje po zvočniku.

ALL PASSENGERS FOR MEXICO-GUATEMALA-PANAMA, vmes ropot motorjev, KINDLY REQUESTED, ropot motorjev, GATE NUMBER FIVE, THANK YOU.

Vzdignil sem se.

Zamorka je še vedno klečala.

Zaklel sem se, da ne bom več kadil, in poskušal, da bi si obraz podržal pod vodovodno pipo, pa se zavoljo umivalnika ni dalo, nenadni pot me je oblił, nič drugega, nenadni pot z vrtoglavico.

YOUR ATTENTION PLEASE!

Pri priči mi je odleglo.

PASSENGER FABER, PASSENGER FABER!

To sem bil jaz.

PLEASE TO THE INFORMATION DESK.

Slišal sem, potapljal svoj obraz v umivalnik, upal, da bodo brez mene odleteli dalje, voda je bila le za spoznanje hladnejša od mojega znoja, nisem razumel, čemu se je zamorka nenadoma zasmejala, prsi so se ji tresle kakor puding, morala se je režati, z velikanskimi usti, s svojimi kodrastimi lasmi, z belimi in črnimi očmi, imeniten posnetek iz Afrike, potem pa znova: PLANE IS READY FOR DEPARTURE. Obraz sem si osušil z žepnim robcem, zamorka pa me je medtem brisala nekje po hlačah. Celo počesal sem se, samo da bi porabil več časa, zvočnik je kar naprej naznanjal obvestila, prilete, odlete, potem pa znova:

PASSENGER FABER! PASSENGER FABER!

Branila se je, ni hotela denarja, češ da ji je zelo ljubo (*pleasure*), da živim, da je Gospod uslišal njeno molitev, bankovec sem kratko in malo položil pred njo, ona pa je odšla za mano vse do stopnic, dalje kot zamorka ni smela, in mi bankovec vsilila v dlan.

Točilnica je bila prazna ...

Zlezel sem na barski stol, si prižgal cigareto in se zagledal v barmana, kako je vrgel olivo v hladen kozarec in ga nalil, običajna kretnja: s palcem je pridržal sitce nad srebrno posodo za mešanje, da kos ledu ne bi štrbunknil vanj, bankovec sem položil predenj, zunaj se je mimo odkotalila superconstellation in se usmerila na stezo, da bi vzletela. Brez mene! Pil sem svoj martini, ko se je znova oglasil hreščéči zvočnik: YOUR ATTENTION PLEASE! Nekaj časa je vladal molk, zunaj so pravkar zagrmeli motorji že pripravljene superconstellation, z običajnim ropotom je poletela čez nas – potem pa znova:

PASSENGER FABER! PASSENGER FABER!

Nihče ni mogel vedeti, da so mislili mene, in rekel sem si, dolgo ne bodo mogli več čakati name – odšel sem na opazovalno streho, da bi pogledal za svojim letalom. Vse je kazalo, da je pripravljeno za vzlet; Shellovega voza z gorivom ni bilo več, vendar se vijaki niso vrteli. Oddahnil sem si, ko sem zagledal trop naših potnikov, kako so šli čez prazno ploskev, da bi vstopili, moj Düsseldorfčan je bil precej pred njimi. Čakal sem, da bi se vijaki zavrteli, zvočnik pa je odmeval in se zatikal tudi tu:

PLEASE TO THE INFORMATION DESK!

Toda to se ne tiče mene.

MISS SHERBON, MR. AND MRS. ROSENTHAL!

Čakal sem in čakal, štirje vijačni propelerji so bili kar naprej negibni, tega čakanja na svojo osebo nisem prenesel,

spet sem odšel v spodnje prostore, skrili sem se za zaklenjene duri kabine in še enkrat zaslišal:

PASSENGER FABER! PASSENGER FABER!

Bil je ženski glas, znova me je obliil pot in moral sem sestiti, da se mi ni zvrtilo, lahko so mi videli noge.

THIS IS OUR LAST CALL!

V drugo: THIS IS OUR LAST CALL!

Ne vem, zakaj sem se pravzaprav skrili. Sram me je postalo; biti zadnji namreč ni moja navada. Ostal sem v skri-vališču, dokler nisem ugotovil, da je zvočnik obupal nad mano, najmanj deset minut dolgo. Kratko in malo se mi ni ljubilo več leteti dalje. Čakal sem za zapahnenimi vrati, dokler nisem zaslišal grmenja zagnanega letala – poznam glas superconstellation! – potem sem si otrl obraz, da bi ne vzbudil pozornosti s svojo bledico, in zapustil kabino, podoben komur koli, zažvižgal sem si tjavdan, obstal v večni dvorani in si kupil ne vem več kakšen časnik, prav nič nisem vedel, kaj naj zdaj počnem v tem teksaškem Houstonu. Bilo je čudovito; kar naenkrat je šlo brez mene! Prisluhnil sem vsakokrat, ko se je oglasil zvočnik – zatem sem krenil k Western Union, da bi nekaj počel: da bi oddal brzojavko zavoljo svoje prtljage, ki je brez mene odletela proti Mexicu, zatem brzojavko v Caracas, da bi sestavo strojev odložili za štiriindvajset ur, potem pa še brzojavko v New York, že sem odvihnil pokrov kroglastega pisala, ko me je nekdo prijel za komolec, bila je stewardesa, v drugi roki je držala običajni seznam:

»*There you are!*«

Onemel sem.

»*We're late, Mister Faber, we're late!*«

Odšel sem za njo, z odvečnimi brzojavkami v roki, z vsake vrste izgovori, docela nezanimivimi, ven k naši *superconstellation*; šel sem kakor človek, ki ga peljejo iz ječe

pred sodišče, gledal sem v tla oziroma v stopnice, ki so jih, brž ko sem bil v kabini, iztaknili in odpeljali proč.

»*I'm sorry!*« sem dejal, »*I'm sorry.*«

Potniki, vsi že pripeti, so zaobrnili svoje glave, nihče ni rekel besede, in moj Düsseldorfčan, na katerega sem pozabil, mi je takoj znova odstopil prostor ob okencu, ves zaskrbljen, češ kaj se mi je pripetilo? Rekel sem, da se mi je ura ustavila, in že sem si jo navil.

Odhod kakor ponavadi.

Prvo, kar mi je povedal sosed, je bilo zanimivo – sploh mi je bil zdaj, ko so bile želodčne težave za mano, nekoliko prijetnejši; priznal je, da nemška cigara še ni svetovno znana, kajti pogoj dobre cigare je dober tobak, je rekel.

Razgrnil je zemljevid.

Plantaža, ki jo skuša razviti njegovo podjetje, je menda ležala na koncu sveta, v državi Gvatemali, iz Floresa si mogel do nje le s konjem, iz Palenqua v državi Mehiki pa si jo mogel lažje doseči z džipom; trdil je, da se je že celó vozilo nash prepeljalo skozi to džunglo.

On sam se pelje prvič tja.

Prebivalci so Indijanci.

Zanimalo me je, ker se pač tudi sam pečam z izkoristljivostjo nerazvitih ozemelj; strinjala sva se, da je treba zgraditi ceste, nemara celo majhno letališče, vse je pač samo vprašanje zvez, vkrcevališča v Puertu Barriosu. Drzno podjetje, se mi je zazdelo, vendar kar pametno, morda pomeni celo prihodnost nemške cigare.

Zganil je zemljevid.

Zaželel sem mu srečo.

Na njegovem zemljevidu (1:500.000) itak nisem ničesar razbral, nikogaršnja zemlja, belina, dve modri črti med zelenimi državnimi mejami, reke, edina imena (rdeča, le z lečo čitljiva) so označevala majevske razvaline.

Zaželel sem mu srečo.

Brat, ki živi že mesece tam doli, se verjetno težko bojuje s podnebjem, zlahka sem si predstavljal ravnico, tropično vlago deževja, poševno sonce.

S tem sva končala ta pogovor.

Začel sem kaditi; pogled skozi okence: pod nami sinji Mehiški zaliv, sami majhni oblaki, njihove vijoličaste sence na zelenkastem morju, igra barv kot ponavadi, pogosto in dovolj sem jo že posnel s kamero, zaprl sem oči, da bi nadoknadil nekaj zamujenega spanca, ki mi ga je bila Ivy ukradla; naš let je bil popolnoma miren, moj sosed prav tako.

Bral je svoj roman.

Romani mi nič ne pomenijo, tako kakor sanje ne, sanjal sem o Ivy, mislim, vsekakor sem občutil stisko, bilo je v igralni točilnici mesta Las Vegas (kjer v resnici nikoli nisem bil), žvenket, povrh zvočniki, ki so kar naprej klicali moje ime, nered modrih in rdečih in rumenih avtomatov, s katerimi si priigraš denar, loterija, med popolnoma golimi ženskami sem čakal na ločitev (čeprav v resnici sploh nisem poročen), ne vem odkod je prišel tudi profesor O., moj spoštovani profesor na Državni tehnični visoki šoli, bil je skrajno čustven, kar naprej se je cmeril, čeprav je matematik, pravzaprav profesor za elektrodinamiko, bilo je mučno, najbolj bebasto pa je bilo to: Poročen sem bil z Düsseldorfčanom! ... Hotel sem ugovarjati, pa nisem mogel odpreti ust, ne brez zakrivanja z dlanmi, kajti čutil sem, da so mi pravkar izpadli vsi zobje, kakor kremenjaki so se mi valjali v ustih.

Komaj sem se prebudil, sem že vedel, kakšen je položaj:

Pod nami odrpto morje –

Okvara je bila na levem motorju; propeler kot odrevel na brezoblačnem nebu – to je bilo vse.

Pod nami, kakor rečeno, pa Mehiški zaliv.

Naša stewardesa, deklica dvajsetih let, po svoji podobi skoraj otrok, me je prijela za levo ramo, da bi me prebudila, stvar pa mi je bila jasna, preden mi jo je razložila in mi izročila zeleni plavalni jopič; moj sosed si je svoj plavalni jopič ravno natikal, s humorjem, kakor pri podobnih alarmnih vajah –

Leteli smo najmanj dva tisoč metrov visoko.

Zobje mi kajpak niso izpadli, niti moj zatični zob ne, četrtri zgoraj desno; odleglo mi je, skoraj razveselilo me je.

Na hodniku, spredaj, kapitan:

THERE IS NO DANGER AT ALL!

Vse le ukrep previdnosti, naše letalo more leteti celo samo z dvema motorjema, od mehiškega brega smo samo 8.5 milje oddaljeni, smer proti Tampicu, vse potnike prijazno prosimo, da ostanejo mirni in da za zdaj ne kadijo.

THANK YOU.

Vsi smo sedeli kakor v cerkvi, vsi v zelenih plavalnih jopičih, z jezikom sem preizkušal, če se mi zobje zares ne majejo, vse drugo me ni vznemirjalo.

Čas: 10.25.

Brez zamude zavoljo snežnih viharjev v severnih državah bi zdaj že bili pristali v Mexico Cityju, tako sem rekel svojemu Düsseldorfčanu, samo da sem nekaj zinil. Sovražim slovesnost.

Nobenega odgovora.

Vprašal sem ga za točen čas.

Nobenega odgovora.

Trije ostali motorji so delovali v redu, nič ni kazalo na to, da bi kateri popustil, videl sem, da se držimo višine, zatem sopara nad bregom, neke vrste laguna, izza nje močvirja. O Tampicu samem pa ni bilo ne duha ne sluha.

Tampico sem že poznal, nekoč sem se v njem zastrupil z ribami, tega do konca življenja ne bom pozabil.

»Tampico,« sem dejal, »je najbolj umazano mesto na vsem svetu, pristanišče z oljem, boste videli, ali bo smrdelo po olju ali po ribah –«

S prsti si je dal opravlka na plavalnem jopiču.

»Resnično vam svetujem,« sem rekel, »ne jejte rib, dragi gospod, za nobeno ceno ne –«

Skušal se je nasmehniti.

»Domačini so kajpak imuni,« sem dejal, »toda kdor koli izmed nas –«

Prikimal je, ne da bi me poslušal. Imel sem cela predavanja o amebah, pravzaprav o hotelih v Tampicu. Brž ko sem opazil, da me sploh ne posluša, sem ga zagrabil za rokav, kar sicer ni moja navada, nasprotno, sovražim razvado potegovanja za rokav. Toda možakar drugače sploh ne prisluhne. Povedal sem mu vso zgodbo, kako sem se na dolgočasen način zastrupil z ribami v Tampicu leta 1951, torej pred šestimi leti. Medtem pa se je pokazalo, da sploh nismo leteli vzdolž morskega brega, temveč smo nenadoma zavili v notranjost dežele. Torej le ne letimo v Tampico! Onemel sem, hotel sem povprašati stevardeso.

Kajenje je bilo znova dovoljeno!

Nemara je bilo letališče v Tampicu premajhno za našo superconstellation (takratni model letala je bil DC-4) ali pa so dobili navodilo, naj kljub okvari letijo naravnost v Mexico City, česar zavoljo Sierre Madre Oriental, ki je bila še pred nami, seveda nisem razumel. Naša stevardesa – prijel sem jo za komolec, kar po vsem, kar sem povedal, ni bila moja navada – ni imela časa za pojasnila, klicali so jo h kapitanu.

Resnično smo se vzpenjali.

Skušal sem misliti na Ivy.

Še smo se vzpenjali.

Pod nami kar najprej močvirja, plitva in motna, vmes pasovi zemlje, pesek, zdaj zelena zdaj znova rdečkasta močvirja, barva črtalnika za ustnice, česar si nisem mogel razložiti, pravzaprav niso bila močvirja, pač pa lagune, in kjer se zazrcali sonce, se zaiskri kakor mavrična plena ali kakor aluminijeva folija, vsekakor kovinsko, potem znova sinjemodro in vodeno (kakor Ivyne oči) z rumenkastimi plitvinami, s pegami vijoličastega črnila, temno, najbrž podvodno rastlinje, nekoč ustje, rjavo kot ameriška bela kava, zoprno, kvadratne milje samih lagun. Tudi Düsseldorfčan je imel občutek, da se vzpenjamo.

Ljudje so se znova razgovorili.

Poštenega zemljevida, kakor ga imate pri SWISSAIR vedno pri roki, seveda ni bilo, in kar me je razdražilo, je bilo skromno in idiotsko pojasnilo, da letimo proti Tampicu, ko se je letalo vendar obrnilo proti kopnini in se, kakor rečeno, vzpenjalo s tremi motorji; opazoval sem tri bleščče se elise, zdelo se mi je, da se jim tu pa tam zatakne, kar prihaja od optičnega slepila, črno trzanje kakor ponavadi. Ni bilo vzroka, da bi se razburjal, le pogled je bil nenavaden: odrevenel križ negibnega vijaka sredi največje hitrosti.

Naša stewardesa se mi je smilila.

Morala je hoditi od vrste do vrste, smehljala se je kot reklama in povpraševala posameznike, kako se počutijo v plavalnem jopiču; brž ko je kdo napravil dovtip, je njen smehljaj izginil. Se da mar plavati v planinah? sem vprašal.

Zapoved je zapoved.

Mlado osebo, ki bi mi bila lahko hčerka, sem držal za dlan, oziroma za zapestje; s povzdignjenim prstom (za šalo, kajpak!) sem ji dejal, da me je do tega poleta prisilila ona, da, prav ona; odgovorila je:

»*There is no danger, Sir, no danger at all. We're going to land in Mexico City in about one hour and twenty minutes.*«

To je rekla slehernemu.

Izpuštil sem jo, da se je lahko znova nasmehnila in izpolnila svojo dolžnost, pogledala, če je vsakdo privezan. Kratko za tem so ji ukazali, naj nam ponudi *lunch*, čeprav še ni bil čas za kosilo. Na srečo smo imeli lepo vreme tudi nad koprino, bilo je skoraj brez oblakov, le sunki vetra kakor ponavadi pred gorovjem, običajna termika, tako da se nam je letalo udiralo, se zagugalo, si znova ujelo ravnotežje in se vzdignilo, potem pa se spet udrlo z nihajočimi se krili; cele minute smo leteli popolnoma mirno, potem pa se je zopet sunilo, da so se krila zagugala in se znova otepala, dokler se letalo ni ujelo in vzdignilo, kakor da bi bilo za vedno vse v redu, in že se je znova udrlo, kakor ponavadi pri vetrovnih sunkih.

V daljavi sinje gorovje.

Sierra Madre Oriental.

Pod nami rdeča puščava.

Ko je brž zatem – ravno so nama, Düsseldorfčanu in meni, postregli s predjedjo, običajni juice, snežnobeli obloženi kruhek z zeleno solato – nenadoma prenehal delovati še drugi motor, je kljub *lunchu* na kolenih prišlo kajpada do neizbežnega preplaha. Nekdo je zakričal.

Od tega trenutka dalje je šlo vse zelo hitro.

Očitno so se bali, da bi še ostala dva motorja prenehala delovati, tako so se odločili za zasilni pristanek. Vsekakor smo se spuščali, zvočnik je prasketal in škripal, da smo med vsemi navodili, ki so nam jih dajali, komaj razumeli kakšno besedo.

Moja prva skrb: kam z *lunchem*?

Spuščali smo se, čeprav bi, kakor rečeno, dva motorja zadostovala, negibni par pnevmatik v zraku, kakor ponavadi pred pristankom, in svoj *lunch* sem kratko malo postavil na tla med obema vrstama, pri tem smo bili še vedno najmanj petsto metrov od tal.

Sunki vetra so prenehali –
NO SMOKING!

Zavedal sem se nevarnosti, da se naše letalo pri pristanku lahko razbije ali vname – čudil sem se svojemu miru.

Na nikogar nisem pomislil.

Vse se je, kakor rečeno, zgodilo zelo hitro, pod nami pesek, ploščata ravan med hribovjem, ki se je zdelo kamnitno, vse skrajno gola puščava –

Pravzaprav sem bil le radoveden.

Spuščali smo se, kakor da bi bila steza pod nami, lice sem pritiskal ob okence, te steze vidiš vselej pač šele v poslednjem trenutku, ko so sklopne zavore že nared, čudil sem se, da se sklopne zavore še ne javljajo. Letalo se je očitno izogibalo ovinkov, da se ne bi nenadoma udrlo, in že smo zamudili ustrezno ravnino, naša senca nam je drvela vedno bliže, vihrala je hitreje od nas, kakor je kazalo, siva cunjna na rdečkastem pesku, frfotajoča.

Zatem skale –

Spet smo se vzdignili.

Zatem na srečo znova pesek, tokrat pesek z agavami, motorja sta razvijala polno hitrost, cele minute smo leteli v višini hiše, kolesje so znova potegnili v trup. Pristanek na trebuhu! Leteli smo dokaj mirno in brez pripravljenih koles, kakor da letamo v veliki višini, čeprav, kakor rečeno, nismo bili više od hiše, vedel sem, da se ne bližamo stezi, kljub temu sem pritiskal lice ob okence.

Nenadoma nas je znova zasukalo, nikjer ni bilo nobene steze, povrh sklopne zavore, začutil sem jih kakor pest v

želodec, zaviranje, pogrezanje kakor v dvigalu, v poslednjem trenutku sem izgubil živce, zasilni pristanek je bil en sam slepi udarec, strmoglavi padec v nezavest, videl sem le še bliskovite agave na obeh straneh, potem sem si z rokama pokrili obraz.

Zatem tišina.

Imeli smo vražjo srečo, samo to lahko rečem, niti enega zasilnega izhoda ni nihče odprl, niti jaz ne, nihče se ni ganil, z glavami naprej smo viseli v svojih pasovih.

»*Go on,*« je rekel kapitan, »*go on!*«

Nihče se ni ganil.

»*Go on!*«

Na srečo ni izbruhnil požar, ljudem so morali reči, da se lahko odpnejo, zatem so odprli vrata, stopnic kajpak niso od nikoder pripeljali, kakor smo navajeni, samo vročina, kakor da bi nam zasijala peč, strašna pripeka.

Bil sem nepoškodovan.

Naposled vrvna lestvica!

Zbrali smo se, ne da bi nam kdo to zapovedal, v senci pod nosilno ploskvijo, vsi nemi, kakor da bi bilo v puščavi strogo prepovedano govoriti. Naša superconstellation je obstala nekoliko na glavi, nič hudega, le sprednje kolesje je bilo nekoliko udrto, zabilo se je namreč v pesek, zlomilo pa se ni. Štirje vijaki križi so se svetlikali na ozadju kričče sinjega neba, prav tako tri krmila na repu. Nihče se, kakor rečeno, ni ganil, očitno so čakali, da se bo oglasil kapitan.

»*Well,*« je dejal, »*there we are!*«

Zasmejal se je.

Okoli nas same agave, pesek, rdečkasto pogorje v daljavi, dlje kakor smo malo prej ocenjevali, sicer pa pesek in zopet pesek, rumenkast, migljanje vročega zraka nad njim, zrak, podoben tekočemu steklu.

Čas: 11.05.

Navil sem si uro.

Posadka je izvlekla volnene odeje, da bi zavarovala gume pred vročino, medtem ko smo v svojih zelenih plavalnih jopičih začeli postavati naokrog brez posla. Ne vem, čemu ni nihče slekel plavalnega jopiča.

Ne verujem v usodo in v določenost, kot tehnik sem navajen računati z obrazci verjetnosti. Čemu določenost? Priznam: brez zasilnega pristanka v Tamaulipasu (2. IV.) bi se vse drugače uravnalo; ne bi spoznal mladega Henckea, nemara ne bi nikoli več zvedel za Hanno, še danes ne bi vedel, da sem oče. Ne morem si misliti, kako vse drugače bi potekalo življenje brez tega zasilnega pristanka v Tamaulipasu. Morda bi Sabeth še živela. Ne oporekam: bilo je več od naključja, da se je vse tako zgodilo, bila je cela vrsta naključij. Toda čemu usodna določenost? Nobene mistike ne potrebujem, če hočem neverjetno uveljaviti kot izkustveno dejstvo; matematika mi zadostuje.

Matematično povedano:

Verjetnost (da se pri 6,000.000.000 lučajih s pravilno šesticasto kocko pojavi približno 1,000.000 enic) in neverjetnost (da se pri 6 lučajih z isto kocko pojavi 6 enic) se ne razlikujeta po bistvu, temveč po pogostnosti, pri čemer se zdi pogostnost od samega začetka verodostojnejša. Na stávi, v kateri se pojavi neverjetnost, ni nobene višje sile, nič čudežnega ali podobnega, kakor si ga laik tako želi. Kadar govorimo o verjetnem, je neverjetno v njem pač vedno zapopadeno, in sicer kot skrajni primer mogočega, kadar pa neverjetno enkrat nastopi, nimamo prav nobenega povoda za čudenje, pretresenost, mistifikacijo. O tem primerjaj:

Ernst Mally: VERJETNOST IN ZAKON, zatem Hans Reichenbach: NAUK O VERJETNOSTI, nadalje White-

head in Russel: PRINCIPIA MATHEMATICA, in še V. Mises: VERJETNOST, STATISTIKA IN RESNICA.

Naš postanek v puščavi Tamaulipasa v Mehiki je trajal štiri dni in tri noči, vsega 85 ur, o čemer morem le malo poročati – veličasten doživljaj (kakor bi kdo pričakoval, ker govorim o njem) to ni bil. Povrh mnogo prevroč! Seveda sem precej pomislil na Disneyjev film, ki je bil mogočen, in pri priči pograbil za svojo kamero; vendar ni bilo niti sledu o presenečenjih, tu pa tam kuščar, potem kakšen puščavski pajek, to je bilo vse.

Preostalo nam je le čakanje.

Prvo, kar sem v puščavi Tamaulipasa storil: predstavil sem se svojemu Düsseldorfčanu, kajti zanimal se je za mojo kamero, razložil sem mu svojo optiko.

Drugi so prebirali knjige.

Kakor se je pozneje izkazalo, je na srečo igral tudi šah, in ker vselej vzamem na pot svoj zatični šah, sva bila rešena; pri priči je organiziral dva prazna zaboja za coca-colo, usedla sva se malce vstran, da ne bi bila prisiljena poslušati splošnega klepeta, v senco pod krmilo na repu – brez obleke, zgolj v čevljih (zavoljo žara v pesku) in v oprijetih spodnjih hlačah.

Popoldan nama je minil, kot bi trenil.

Nekaj pred nastopom somraka je priletelo letalo, vojaško, dolgo je krožilo nad nami, ne da bi kaj odvrгло, in izginilo (kar sem filmal) proti severu, v smeri Monterreyja.

Večerja: kruhek s sirom, polovica banane.

Cenim šah, kajti ure in ure mi ni treba spregovoriti. Niti govorjenja bližnjega mi ni treba poslušati. Buljiš v desko in nič nespoštljivega ni v tem, če ne čutiš potrebe po osebnem poznanstvu, temveč si z vso resnobo pri stvari sami –

»Vi ste na vrsti!« je dejal.